

De transfer van spellingvaardigheden

Onbewust spellingbewust

Tijdens de spellinglessen kunnen de leerlingen woorden nagenoeg feilloos spellen, maar zodra ze dit bij een ander vak moeten doen, stikt het van de spelfouten. In dit geval komt de transfer van aangeleerde spellingvaardigheden niet tot stand. Hoe werk je aan het spellingbewustzijn van je leerlingen?

Niels Dusamos

(n.dusamos@bsdeschouw.nl)
is groepsleerkracht op
basisschool De Schouw en
volgt de Master Leren en
Innoveren (MLI)

'Spelling gebruik je toch alleen bij spelling?', is een veelgehoorde opmerking van leerlingen uit groep 5. Deze opmerking toont aan hoe sommige leerlingen over spelling denken. Het onderwijs heeft eigenlijk gefaald als je als leerkracht je leerlingen vaardigheden en kennis aanleert, maar zij dit niet toepassen in andere situaties. In een groep 5 in de randstad is een onderzoek uitgevoerd waaruit blijkt dat leerlingen te weinig bewust spellen.

Essentie van onderwijs

Je zult het ongetwijfeld herkennen: wat je je leerlingen aanleert, wil je terugzien. Dat is immers waarvoor je als leerkracht het onderwijs in bent gegaan. 'Pff wat een lastige som, ik pak mijn kladblok', zegt een leerling. Een ander kind zegt: 'Samen nakijken is belangrijk.' In dit soort uitspraken hoor je je eigen 'briljante tips' en 'geweldige instructie' terug. Soms is het zo komisch dat je een glimlach niet kunt onderdrukken. Toch komt het regelmatig voor dat een leerling perfect kan spellen bij de spellinglessen en methodedictées, maar bij spontane spelling volledig de mist ingaat. Tijdens het nakijken van een aardrijkskundeles vliegen de spelfouten je om de oren. Het is lastig te begrijpen dat een groot deel van de leerlingen de kennis beheerst, maar niet bewust toepast. Nelissen (2007) noemt dit een transferprobleem.

Belang van spelling

Spelling hoor je altijd en overal te gebruiken. Sterker nog: binnen de maatschappij worden we er keihard op afgerekend. Of het nou gaat om een nieuwsbrief, een boek, een persbericht, e-mails, social media of andere willekeurige situaties, zodra een persoon dt-fouten maakt, zal hij of zij daarop worden aangesproken. Vooral

beroepsbeoefenaars binnen bepaalde beroepsgroepen, zoals leerkrachten en journalisten, worden op spelfouten afgerekend. Kritisch bekijken en beoordelen van de spelling van anderen, daar zijn zowel jonge leerlingen als volwassenen goed in, volgens Oepkes (2006). Maar bij het eigen werk gebeurt dit veel minder. Het is dus niet alleen van belang om de kinderen aan te leren goed te spellen, maar ook om ze nadrukkelijk aan te leren de spellingvaardigheid toe te laten passen in andere situaties. Anders is al die moeite die is gedaan om de correcte spelling aan te leren vrijwel voor niets geweest.

Waar het misgaat

Gedurende een kleinschalig onderzoek gericht op het spellingbewustzijn van 22 leerlingen uit een groep 5 in de randstad werden enkele ontdekkingen gedaan. Spellingbewustzijn is het vermogen om te reflecteren op de eigen spelling. Spellingbewustzijn zorgt ook voor betere spellingresultaten en vergroot de transfer (Paffen, 2005). Alle 22 leerlingen gaven aan vooral te letten op de spelling bij het vak spelling. Dat was vele malen hoger dan bij stellen (19 leerlingen), taal (10 leerlingen) en geschiedenis (9 leerlingen). Het overgrote deel van de groep past spelling in andere situaties minder bewust toe. Tijdens het schrijven van een verhaal zijn leerlingen zo druk met het product dat spelling bijzaak wordt. Leerlingen blijken lastige woorden te vermijden. De opmerking 'het is geen spellingles' is een perfecte verwoording van de gedachte die veel leerlingen hebben.

Reflecteren werkt

Zelfcorrectie- en spellingbewustzijntrainingen leveren resultaat op volgens onderzoeken van Cordewener (2014) en Oepkes (2006).

Het onderwijs
heeft eigenlijk
gefaald als je je
leerlingen
vaardigheden en
kennis aanleert,
maar zij dit niet
toepassen in
andere situaties

Wilbert van Woensel

Reflecteren bevordert het spellingbewustzijn en de transfer. Bij reflectie gaat het erom dat een probleemsituatie gecontroleerd, systematisch en volgens logische beredenering wordt opgelost. Als leerlingen fouten niet herkennen, kunnen ze deze ook niet verbeteren. Ze denken na waarom ze keuzes wel of niet gemaakt hebben. Dit bewustzijn zorgt ervoor dat ze het aangeleerde bewust kunnen toepassen in andere situaties. Dit geldt uiteraard niet alleen voor spelling.

Coach van het proces

De coach die zijn team zo goed mogelijk wil laten presteren, begint met een teambespreking. Hij zal hameren op de inzet, het doorzettingsvermogen en andere mentale aspecten die van invloed zijn op het proces, om vervolgens tot betere prestaties te komen. Zodra het hoe en waarom wordt besproken, zal er meer transfer

optreden, zegt Paffen (2005). Ga de uitdaging aan: start een gesprek met de leerlingen over hun individuele keuzes. Wat is spelling eigenlijk en waarom is spelling zo belangrijk? Het zal je verbazen hoe snel leerlingen inzicht krijgen in het begrip spelling. In het begin wordt gesproken over 'spelling is het leren van woordjes', maar gedurende het gesprek komen meer voorbeelden boven tafel. Bijvoorbeeld het maken van een boodschappenlijst toont aan dat de leerlingen zich hier wel degelijk bewust van kunnen zijn. De coach zal met zijn spelers overleggen wat de doelstelling wordt. Gaan we voor het kampioenschap en zo ja, hoe dan? Wat is het concrete doel of de succesfactor waarmee je kunt zien of het gelukt is? Hoeveel woorden willen leerlingen goed hebben bij een volgend dictée of verhaal? Hoeveel tijd is daar eigenlijk voor? Betrokkenheid bij het leerproces is erg belangrijk

Een kind is zo druk met een verhaal schrijven dat spelling bijzaak wordt

Reflecteren met de leerling heeft effect:
het kind gaat bewuster spellen

en het proces zichtbaar maken zal het leereffect vergroten (Hattie, 2013).

Aan de slag

Een spellingkaart met spellingafspraken van de methode zorgt ervoor dat spellingproblemen worden opgelost. Maak oefentijd vrij en zet de spellingkaart niet alleen in bij spellinglessen, geschiedenislessen of aardrijkskundelessen, maar ook op andere willekeurige momenten. Met 15 minuten per dag kom je een heel eind, maar reflecteren kost tijd. De stoplichtmethode van het Protocol Leesproblemen & Dyslexie waar Oepkes (2006) over spreekt, blijkt ook effectief. Na een dictee of les krijgen leerlingen de volgende opdracht: als ze denken dat een woord fout is, wordt deze met rood onderstreept. Woorden waarover wordt getwijfeld met oranje en woorden die goed zijn met groen. Het verbeterde woord wordt opgeschreven met kleurpotlood. Op deze manier kun je als leerkracht direct zien hoeveel fouten correct verbeterd zijn. Om de leerling vervolgens feedback te geven.

Wat het losmaakt

Drie weken werken aan spellingbewustzijn heeft resultaat opgeleverd. Door het gesprek begrijpen veel leerlingen binnen deze groep 5 beter waarom en wanneer ze spelling moeten toepassen (zie figuur 1 'Op spelling letten' en figuur 2 'Woorden controleren' onder aan deze pagina voor de uitkomsten van de vragenlijsten). De leerlingen gebruiken de spellingkaart vaker bij andere lessen, herkennen regels sneller en zijn beter in staat deze zelfstandig toe te passen. Het gebruik kunnen maken van de spellingkaart geeft deze leerlingen vertrouwen en maakt het

Een spellingkaart met afspraken zorgt ervoor dat spellingproblemen worden opgelost

controleren van woorden eenvoudiger. Het is echter wel zo dat de eigen vaardigheid weleens wordt overschat. Gedacht wordt dat het woord goed geschreven is, wat niet zo blijkt te zijn. De stoplichtmethode bleek ook goed te hebben gewerkt. Het Cito-dictee is na drie weken nog een keer afgenomen. De resultaten binnen de groep zijn 10 procent hoger en de leerlingen zijn in staat 40 procent van de fouten te herkennen en 10 procent van de fouten correct te verbeteren. De puntenslijper in de klas zit tegenwoordig ook een stuk sneller vol. Meestal heeft het slijpsel een rode, oranje of groene kleur. Niet alleen bij spelling, maar ook bij bijvoorbeeld aardrijkskunde, taal en briefjes schrijven, zijn leerlingen met spelling bezig. Voor sommigen is alleen het kladblok nog veilig, daar mogen wel fouten gemaakt worden. Ondanks dat veel leerlingen fanatiek bezig zijn en de resultaten vooruitgaan, blijft het vooral lastig de foute spelling te herkennen. Met het werken aan het spellingbewustzijn van de leerlingen wordt de leerkracht zelf ook bewuster van de eigen spelling. Hardop verwoorden van denkstappen en waarom woorden volgens bepaalde regels worden geschreven, is iets dat snel wordt overgeslagen. Sommige dingen zijn voor jou als leerkracht heel vanzelfsprekend, maar voor de leerlingen niet. Gebruik deze handige tips:

Ik let op spelling bij:	Vooraf	Na 3 weken
Spelling	22	22
Stellen	10	19
Taal	10	17
Geschiedenis	9	15

Figuur 1 – Op spelling letten (Dusamos, 2015)

Ik controleer mijn woorden bij:	Vooraf	Na 3 weken
Spelling	16	17
Taal	13	19
Geschiedenis	9	15

Figuur 2 – Woorden controleren (Dusamos, 2015)

Tom van Limpt

- In gesprek gaan over het belang van spelling maakt de leerlingen hier bewust van;
- Betrokkenheid bij het proces ontstaat als ze deelgenoot zijn van het probleem en meedenken over de oplossing;
- Doelen en succescriteria kunnen worden vastgesteld aan de hand van toetsresultaten of ander schrijfwerk;
- Het doel en het leerproces kunnen gevisualiseerd worden door een symbool of een afbeelding op te hangen, zoals een symbool voor spelling, letters of een weg die wordt bewandeld;
- Noteer de stappen die de leerlingen moeten doorlopen en de spellingafspraken die ze dienen toe te passen. Ten eerste dienen leerlingen te luisteren naar het woord, om vervolgens na te denken over de afspraken, het woord op te schrijven en tot slot het opgeschreven woord na te kijken om over te kunnen gaan tot verbetering;
- Reflecteren met de leerlingen op de spellinglessen en het toepassen van spelling maakt de leerlingen meer bewust;
- De stoplichtmethode waar Oepkes (2006) over spreekt, is bij iedere methode inzetbaar.
- Laat leerlingen met een pen of potlood aangeven welke spelling correct (groen), incorrect (rood) of twijfelachtig (oranje) is, om

ze vervolgens de tijd te geven het woord te controleren en eventueel te verbeteren;

- Benoem de momenten wanneer je als leerkracht zelf aan spelling werkt;
- Gebruik een deel van de (spelling)les waar wordt ingezet op kwaliteit en schrap indien nodig een deel van de opdrachten. Kwaliteit gaat immers boven kwantiteit.

Coach, trainer en rolmodel

Tijdens dit kleinschalige onderzoek werd duidelijk dat de leerlingen hebben gewerkt aan het spellingbewustzijn. Pas wel op voor de automatische piloot die jij als leerkracht hebt, maar die de leerlingen niet hebben. Vertel de leerlingen dat ze fouten mogen maken, want jij als leerkracht bent er om ze overeind te helpen en ze de goede richting op te sturen. Reflecteren met de leerlingen heeft effect, maar kost wel tijd. Als leerkracht ben je het grote voorbeeld, het rolmodel waar leerlingen tegen opkijken en van willen leren. Als spellingbewuste leerkracht is het belangrijk om te verwoorden wanneer je zelf spelling gebruikt. Op welke momenten pas je denkstapen toe en hoe doe je dat? Dit maakt het voor de leerlingen inzichtelijk.

Je kunt de beide schouders stevig vastpakken en je leerlingen eens flink wakker schudden. Je wilt toch dat ze gebruiken wat je ze aanleert? Of het nou gaat om spelling, rekenen, sociale omgang, communicatie of andere vaardigheden. Uiteindelijk hebben de leerlingen dit nodig voor nu en later. Als leerkracht weet je dat vaak wel, maar de leerlingen zijn zich hier toch minder bewust van. Wat zou het mooi zijn als ieder kind zich altijd bewust is van het letten op de eigen spelling, ook buiten school in het dagelijks leven. ●

VERDER LEZEN!

- Bonset, H. (2010). Spelling in het onderwijs: Hoe staat het ermee, en hoe kan het beter? *Levende Talen Tijdschrift, jaargang 11 (3)*, 2-17.
- Bosman, A. (2007). Zo leer je kinderen lezen en spellen. *Tijdschrift Voor Orthopedagogiek, jaargang 46 (december 2007)*, 451-465.
- Janson, D. (2011). Opbrengstgerichte spellinglessen een andere aanpak. *JSW, 82 (10)*, 12-15.

LITERA TUUR!

- Cordewener, K. (2014). *Variation in Spelling Ability*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Hattie, J. (2013). *Leren zichtbaar maken*. Rotterdam: Bazalt.
- Nelissen, J. (2007). Recent onderzoek naar transfer. *Panama Post, 26 (1)*, 11-18.
- Oepkes, H. (2006). Het diepgewortelde verlangen te houden van spellingfouten. *JSW, 91 (3)*, 34-38.
- Paffen, R. (2003). *Weten wat je weet en weten wat je niet weet*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

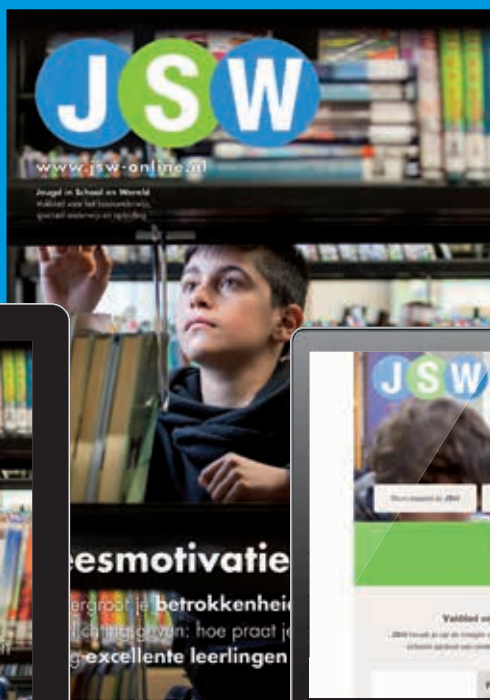
Wil jij op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem nu een abonnement op JSW

Wil je niets missen, neem dan een abonnement op HJK én JSW en betaal slechts €117,50 per jaar

JSW lezen op tablet en pc via Schooltas

Ontvang 10 x JSW

Krijg toegang tot het digitaal archief

Studenten ontvangen 40% korting

Samen voor €75,- per jaar

Meer weten? Ga naar www.jsw-online.nl of bel 088-2266692